Matti Pesu, YTT, johtava tutkija 20.2.2024

Ulkopoliittinen instituutti

matti.pesu@fiia.fi

Suomen osallistuminen Naton rauhanajan yhteisen puolustuksen tehtäviin: navigointia poliittisten ja sotilaallisten seikkojen välillä

Asiantuntijalausunto Eduskunnan puolustusvaliokunnalle

Suomen osallistumista Naton rauhanajan yhteisen puolustuksen tehtäviin on syytä tulkita ennen kaikkea poliittisesta näkökulmasta. Osallistumalla liittokunnan merellisiin ja ilmavalvontatoimiin Suomi vastaa liittolaisten sille kohdistamiin odotuksiin ja vaali täten sillekin tärkeää puolustusliiton yhtenäisyyttä. Pidemmällä aikavälillä Naton rauhanajan yhteisten puolustuksen tehtävien ja mahdollisen kriisinajan toiminnan välille voi syntyä jonkinlaista eroavuutta tai epäjohdonmukaisuutta. Liittokunnan näkökulmasta poliittisesti hyödylliset toimet eivät välttämättä ole aina sotilaallisesti tarkoituksenmukaisia. Suomen intresseissä on kehittää liittokunnan toimintaan yhä vahvemmin suuntaan, jossa sen pelotteen ja puolustuksen toimia ohjaa ennen kaikkea sotilaalliset näkökulmat.

Valtioneuvoston 8.2. hyväksytyssä ja eduskunnalle annetussa selonteossa linjataan Suomen osallistumisesta Naton rauhanajan yhteisen puolustuksen tehtäviin. Puolustusvoimien on tarkoitus osallistu pysyvän miinantorjuntaosaston tehtäviin Itämerellä Katanpää-luokan aluksella 1.4.-31.5.2024 sekä *Air Shielding* -tehtäviin Romaniassa, Bulgariassa sekä Mustallamerellä 3.6.-31.7.2024.

Yhteisen puolustuksen rauhanajan tehtäviin liittyvä linjaus on odotettu. Se viestittää Suomen ottavan tosissaan Naton puolustuksen kollektiivisen luonteen ja osoittaa sen olevan aktiivinen muissakin kuin sen välittömään turvallisuuteen liittyvissä kysymyksissä. Kaikki merkittävät ja Suomen viiteryhmään kuuluvat liittolaiset osallistuvat säännöllisesti vastaaviin tehtäviin maalla, merellä ja ilmassa. Siinä missä osallistuminen miinatorjuntaosaston (SNMCMG1) toimintaan viestii Suomen pohjoisesta asemasta, Hornetien lähettäminen Mustallemerelle on esimerkki siitä, että Suomi ottaa Naton 360-asteen uhkakuvakäsityksen tosissaan.

Naton merivoimaosastojen historia juontuu aina kylmän sodan vuosiin. Miinantorjuntaosastojen ylläpito on vakiintunut osa liittokunnan toimintaa, ja SNMCMG1 onkin Naton vanhin merivoimaosasto. Vuonna 1973 perustetun osaston historia on Englannin kanaalinen puolustamisessa ja miinoittamisessa, mutta sen fokus on vuosikymmenien saatossa laajentunut Pohjois-Euroopan suuntaan. Liittokunnan merivoimajohtoportaan MARCOM:in alaisuudessa toimiva osasto koostuu pääasiassa Pohjois- ja Luoteis-Euroopan liittolaisten aluksista (esim. Saksa, Hollanti, Belgia, Tanska, Norja, Viro, Latvia). Se on

toiminut myös pienemmistä liittolaismaista tulevien upseerien komennossa (ml. Norja ja Viro). Miinantorjuntaosastot ovat osa Naton nopean toiminnan joukkojen toimintaa.

Suomen osallistuminen osaston toimintaan on sen maantieteellinen fokus huomioiden erittäin luontevaa. Sillä on merkittävää miinantorjuntaosaamista, jota se voi osallistumisensa kautta tarjota koko liittokunnalle. Itämeren merenkulun vapaus on lisäksi Suomelle elintärkeä intressi, jota Suomi voi osanottonsa kautta myös edistää. Toiminta-alueena ja turvallisuusympäristönä Itämeri on merivoimille hyvin tuttu, eikä siellä toimiminen pitäisi tuottaa Suomelle yllätyksiä.

Nato on vuodesta 2004 suorittanut ilmavalvontaa niissä jäsenmaissa, joilla ei ole omia ilmavoimia. Toimia on astettani vahvistettu turvallisuusympäristön huononemisen myötä vuosina 2014 ja 2022. Vuonna 2022 vastauksena Venäjän täysimittaiseen hyökkäykseen Ukrainassa Nato-käynnisti uuden *Air Shielding* -operaation Romaniassa ja Bulgariassa, jotka molemmat ovat maita, joilla on omat ilmavoimat. Ilmavalvonta on vain yksi osa *Air Shielding* -toimintaa, joka koostuu muun muassa myös ilmatorjuntakyvyistä ja harjoitustoiminnasta.

Käytännössä kaikki Nato-maat, joilla on omat ilmavoimat, ovat osallistuneet ilmavalvontatoimiin joissain Naton ilmavalvontaoperaatiossa. Suomen osanotto on luonnollista ja liittolaisten odottamaa. Ilmavalvonnasta osana rauhan ajan yhteisen puolustuksen toimia vakiintunee osaksi Suomen Nato-politiikkaa. Osallistumisessa Naton toimintaan Mustanmeren alueella on ennen kaikkea kyse poliittisesta signaloinnista ja lipunnäytöstä. Mahdollisessa sotilaallisessa konfliktissa Venäjää vastaan Suomella tuskin olisi roolia Pohjois-Euroopan ulkopuolella. Antamalla panoksensa *Air Shielding* -toimintaan Suomi voi osoittaa muille liittolaisilleen ottavan niiden turvallisuushuolet vakavasti Naton 360-asteen periaatteen mukaisesti. Tämä vahvistaa omalta pieneltä osaltaan liittokunnan koheesiota.

Turvallisuusympäristönä Mustanmeren alue on Itämerta dynaamisempi sen sijaitessa lähempänä sotatoimialuetta Ukrainassa. Kuten selonteossakin todetaan, osana pelotepolitiikkaansa Venäjä on tietoisesti aiheuttanut sotilaallisia vaara- ja läheltä piti-tilanteita alueella osana ”painostavan signaloinnin” politiikkaansa. Näiden kohdistumista Suomeen ei voida sulkea täysin pois. Toimimalla Mustallamerellä Suomi saa hetkeksi näkymän Suomelle verrattain vieraaseen turvallisuusympäristöön, ja osanotto vahvistanee sen ymmärrystä Euroopan kokonaisturvallisuustilanteesta.

Selonteossa todetaan, että Suomi ei tällä hetkellä ole harkitsemassa osallistumista Naton eteentyönnettyihin maavoimajoukkoihin. Tämä on ymmärrettävää, sillä maavoimaosaston siirtäminen Suomen ulkopuolelle on monessa mielessä haastavampaa kuin ilma- ja merivoiman. Suomen onkin tarkoin mietittävä, onko osallistuminen maavoimatoimintaan sekä poliittisesti että sotilaallisesti mielekästä.

Naton eteentyönnettyjä joukkoja ollaan sitomassa yhä tiukemmin liittokunnan puolustussuunnitelmiin. Puolustusliitto onkin linjannut, että liittolaisten tulee kyetä tarvittaessa nopeasti vahvistamaan itäisellä reunustalla olevia osastoja prikaatitasolle. Taustalla on Naton linjaus siitä, että liittokunta siirtyy vahvistusten lähettämisestä perustuvasta mallista (*deterrence-by-reinforcement*) lähemmäs lähestymistapaa, jossa sillä on

itäisellä reunustalla sotilasvoimaa, jolla Venäjän hyökkäys voitaisiin suoraan torjua (*deterrence-by-denial*).

Puolustusliiton uusien alueellisten puolustussuunnitelmien hyväksyminen ajaa väistämättä myös Naton sotilaallisen toiminnan alueellistumista, sillä suunnitelmiin sidotaan joukkoja ennen kaikkea maantieteellisesti läheisiltä alueilta. Suomen kannalta olennainen kysymys on, korvamerkitäänkö suomalaisia joukkoja sen alueen ulkopuolisiin operaatioihin. Mikäli asiaa tarkastellaan sotilaallisen tarkoituksenmukaisuuden näkökulmasta, Suomella voi olla maavoimien suhteen jonkinlainen rooli esimerkiksi Viroon sijoitetussa osastossa. Tallinnassa on kuitenkin suhtauduttu nihkeästi ajatukseen suomalaisista joukoista maan eteentyönnetyn maavoimaosaston osana. Jos Suomi taas päätyisi sijoittamaan maavoimaosaston kauemmas Pohjois-Euroopasta, esimerkiksi Mustallemerelle, tätä ei ohjaisi niinkään sotilaallinen tarkoituksenmukaisuus vaan Naton poliittista yhtenäisyyttä vaaliva lipunnäyttö.

Vaikka jotkin itäisen sivustan maat (esim. Puola, Tšekki ja Romania) osallistuvat eteentyönnettyihin maavoimajoukkoihin oman maansa ulkopuolella, Suomen olisi syytä ajaa mallia, jossa päävastuun kyseisissä joukoissa kantaisivat suojatussa asemassa olevat liittolaiset. Etulinjan maiden siirtäminen maasta toiseen ei ole sotilaallisesta näkökulmasta järkevää, vaan niiden tulisi ennen kaikkea keskittyä oman alueensa puolustamiseen. Tällaiseen malliin on vielä matkaa, ja se saattaisi vaikeuttaa Naton yhtenäisyyden ylläpitämistä. Toisaalta etulinjan mailla on tarjota muille liittolaisille selvä argumentti: Ne luovat vyöhykkeen Venäjän ja suojatummassa asemassa olevien liittolaisten välille ja vahvistavat täten kauempana etulinjasta olevien maiden turvallisuutta. Tästä logiikasta tarkasteltuna vyöhykkeen puolustuskyvyn ylläpitäminen on suojatummassa asemassa olevien liittolaisten intressissä.

Yhteenvetona voidaan todeta, että osallistuminen yhteisen puolustuksen rauhanajan tehtäviin on todennäköisesti tärkeä osa Suomen liittokuntapolitiikkaa tulevina vuosina, erityisesti ilmavoimien ja merivoimien osalta. Osanotosta on saatavissa sekä poliittista että sotilaallista hyötyä. Maavoimien kannalta asiaa on syytä miettiä tarkemmin ja ottaa päätöksentekoon mukaan myös sotilaallisen tarkoituksenmukaisuuden näkökulma. Nato panostaa tällä hetkellä voimakkaasti pelotteen ja puolustuksen kehittämiseen – kehityskulku, jota ohjaa ennen kaikkea sotilaallinen logiikka. Tämä saattaa luoda jännitteitä Naton yhtenäisyyttä ylläpitävien poliittisten toimien kanssa, jotka korostavat Naton 360-asteen lähestymistapaa suhteessa uhkakuviin ja jotka eivät aina välttämättä ole sotilaallisesti järkeviä. Suomen kaltaisen etulinjan maan kannalta sotilaallisiin realiteetteihin ankkuroitunut politiikka olisi mielekästä, kunhan se tapahtuisi tavalla, joka ei turhaan vaaranna liittokunnan yhtenäisyyttä.